

*Наталя Павлівна ФІЛІПОВА,
молодший науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень НБУВ
(Київ).*

ЗНАЧЕННЯ ПЕРСОНАЛЬНИХ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОКАЖЧИКІВ ДІЯЧІВ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ У ВИСВІТЛЕННІ ДОСЯГНЕНЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ МЕДИЦИНИ

У статті розглядаються персональні бібліографічні показники діячів вітчизняної медичної галузі, представлені в базі даних «Джерела української біографістики» науково-інформаційного проекту «Український національний біографічний архів». Проаналізовано змістове наповнення біобібліографічних видань 1885–2013 рр. як складової частини джерельної бази наукових досліджень.

Ключові слова: персональні бібліографічні показники, біобібліографія, медична галузь, вітчизняна медицина.

The article deals with the personal bibliographies of national medical industry figures, that are presented in the «Ukrainian biographical sources» database of the scientific-information project «Ukrainian national biographical archive». The meaningful content of the biobibliographical publications of 1885–2013 is analyzed as a part of the research sources.

Keywords: personal bibliographies, biobibliography, medical industry, national medical industry.

В статье рассматриваются персональные библиографические указатели деятелей отечественной медицинской отрасли, представленные в базе данных «Источники украинской биографистики» научно-информационного проекта «Украинский национальный биографический архив». Проанализировано содержательное наполнение биобибліографіческих изданий 1885–2013 гг. как составной части базы источников научных исследований.

Ключевые слова: персональные библиографические указатели, биобибліографія, медицинская отрасль, отечественная медицина.

Діяльність відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського забезпечує постійне залучення й опрацювання документальних масивів біографічної інформації до наукового інформаційно-комунікаційного середовища.

Джерельній базі біографічних досліджень присвячені як публікації у фахових періодичних і продовжуваних виданнях, так і фундаментальні наукові праці. Серед них чільне місце належить монографії В. І. Попика, де знайшли висвітлення генеза, історичні трансформації, сучасні проблеми та перспективи розвитку ресурсів довідкової біографічної інформації як систематизованої та впорядкованої сукупності документів у інформаційних системах [6].

У монографічному дослідженні С. М. Ляшко на прикладі біографічних довідкових видань ХІХ–ХХ ст., що розглядаються в контексті біографістики та книгознавства, висвітлено історичні аспекти та теоретико-методичні засади розвитку української біографічної довідкової справи [3]. Провідний науковий співробітник Інституту біографічних досліджень також зверталась до проблеми визначення загального й особливого у формуванні джерельної бази біографічних досліджень: у результаті аналізу методів і сучасних тенденцій у розвитку джерелознавства та біографістики нею було виокремлено класифікаційні ознаки усієї сукупності історичних джерел, що можуть виступати в якості джерел біографістики, та запропоновано їх систематизацію [2].

Ресурсам бібліотечного краєзнавства, а саме їх мемуарному потенціалу, присвячено публікацію Н. І. Любовець, у якій обґрунтовано необхідність створення унікальних контентних ресурсів на платформах бібліотек із залученням матеріалів особового походження до їх наповнення [1]. У статті С. В. Муріної розкривається значення в сучасних умовах енциклопедичних видань як інформаційного ресурсу, з обстоюванням доцільності переходу до електронного мультимедійного формату відповідно до вимог часу [4].

Подоланню термінологічних розбіжностей у галузі біобібліографічної діяльності як однієї з ключових проблем практичної реалізації завдання відділу формування біобібліографічних інформаційних ресурсів зі здійснення пошуку, наукового опрацювання та систематизування біобібліографічних й інших матеріалів, присвячено публікацію О. М. Яценка [12].

Окрім того, українські персональні бібліографічні покажчики стали об'єктом спільного ґрунтового наукового дослідження О. М. Яценка та Н. І. Любовець, які у своїй праці розкрили особливості цього виду бібліографії, її форми, зміст, структуру; висвітлили

питання історії української персональної бібліографії та вперше в Україні зібрали та систематизували інформацію про окремі персональні бібліографічні покажчики, видані на території України та поза її межами в діаспорі в період 1856–2013 рр., що містять бібліографічні матеріали про пов'язаних із Україною діячів із різних сфер життя та діяльності, у тому числі і медичної [13]. Сьогодні за задумом авторів видання відбувається поповнення комп'ютерної бази даних Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського «Джерела української біографістики» (далі — БД «Джерела»), складової частини фундаментального електронного ресурсу «Українського національного біографічного архіву» [9], зокрема й інформацією про українські персональні бібліографічні покажчики [13, с. 9].

У той же час питання характеристики персональних бібліографічних покажчиків видатних представників медичної науки і галузі охорони здоров'я, що представлені в БД «Джерела української біографістики», досі не розглядалось як об'єкт окремих наукових досліджень, незважаючи на беззаперечний потенціал даних документів як джерел акумульованих біографічних і бібліографічних відомостей.

Прагнучи заповнити цю прогалину, пропонуються результати порівняльного аналізу зазначених бібліографічних видань за 1885–1989 рр. з матеріалами 1990–2013 рр. Нижня хронологічна межа обумовлена роком видання найбільш раннього медичного галузевого персонального бібліографічного покажчика, представленого у БД «Джерела»; відповідно, верхня — датою публікації найсучаснішого з долучених до бази даних біобібліографічних видань, присвячених представникам медицини. У свою чергу, проміжний поділ на два хронологічні періоди в межах кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. пов'язаний з історичними подіями, що передували становленню України як незалежної держави.

Окремі характеристики бібліографічних покажчиків за перший хронологічний період було представлено нами на ІХ Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття», що проходила в м. Одеса 08–09 вересня 2016 р. [11]. Дана публікація покликана узагальнити та систематизувати відомості про кількісно-якісні показники документного масиву кінця ХІХ – початку ХХІ ст., присвяченого біографіям медичних діячів і репрезентованого у базі даних, з метою визначення документів, що є невід'ємним елементом джерельної бази досліджень досягнень вітчизняної медицини.

Станом на листопад 2016 р. за визначений хронологічний період з представлених у базі даних «Джерела» 7433 записів 3399 класи-

фікуються за типом видання як персональна бібліографія, що становить 45,73 %. З них представникам медичної сфери присвячено 197 покажчика (5,8 % від загальної кількості записів персональної бібліографії). У свою чергу, 46 записів відносяться до 1885–1989 рр. (23,35 % від загальної кількості бібліографічних покажчиків діячів медичної галузі), інші 150 — до 1990–2013 рр. (76,14 %). Дата видання ще одного документа не зазначена: це публікація, присвячена лікарю-терапевту, неврологу, кліністу, професору, академіку ВУАН (1927) Яновському Теофілу Гавриловичу [5] і структурована за двома змістовими розділами, хронологічні межі яких охоплюють 1886–1930 рр., що дозволяє умовно віднести запис до першого хронологічного періоду. Однак, у зв'язку з неповнотою вихідних відомостей про видання та з метою дотримання максимально можливої точності при проведенні статистичних розрахунків, його не було включено до загальної вибірки документів. Відповідно, кількісно-якісні характеристики публікації, доля якої становить 0,51 % у визначеному документному масиві, не знайшли відображення у показниках, за якими здійснювалась класифікація персональних бібліографічних покажчиків представників медичної науки та сфери охорони здоров'я.

Персональні бібліографічні видання як джерела документованих відомостей про життя, професійну та наукову діяльність діячів медичної галузі проаналізовано відповідно до змістового наповнення документів. З огляду на це біобібліографічні покажчики умовно можна поділити на наступні категорії: за галуззю наукових медичних знань, за спеціалізацією професійної практичної діяльності, за науковим ступенем та за почесним званням видатних представників сфери охорони здоров'я. Доцільно зазначити, що одне видання може відноситись до кількох предметно-тематичних рубрик.

Зокрема, в межах першої категорії — галузей наукових медичних знань серед видань 1885–2013 рр. десята частина покажчиків присвячена вченим у галузі фармації та органічної хімії — 10,15 % (20 джерел), вченим у галузі фізіології — 8,12 % (16 джерел), вченим-гігієністам — 2,54 % (5 джерел), на долю вчених у галузі профілактичної медицини та вчених у галузі фармакогнозії припадає однакова кількість покажчиків — по 1,02 % (по 2 джерела, усього 4). Найменша частина видань присвячена вченим у галузі бальнеології та бальнеомікробіології; біохімії та імунології; неврології; патології, фізіології, авіаційної та космічної медицини; патологічної фізіології дихальної системи; патологічної фізіології та експериментальної онкології; технології ліків; у галузі управління та економіки фармації — по 0,51 % (по 1 джерелу, усього 8).

У свою чергу, за період 1885–1989 рр. найбільша кількість покажчиків присвячена вченим у галузі фізіології — 15,22 % (7 джерел з проаналізованих 46), у той час як доля видань, що висвітлюють професійні здобутки вчених-гігієністів; вчених у галузі патології, фізіології, авіаційної та космічної медицини; вчених у галузі патологічної фізіології та експериментальної онкології, становить по 2,17 % (3 джерела).

Серед видань 1990–2013 рр. значна частина присвячена вченим у галузі фармації та органічної хімії — 13,33 % (20 джерел), другу позицію займають покажчики вчених у галузі фізіології (6 %, 9 джерел), на третьому місці — покажчики вчених-гігієністів (2,67 %, 4 джерела), на четвертому — покажчики вчених у галузі профілактичної медицини та вчених у галузі фармакогнозії (по 1,33 %, тобто по 2 джерела, усього 4). Найменша кількість видань 1990–2013 рр. присвячена здобуткам вчених у галузі бальнеології та бальнеомікробіології; біохімії та імунології; неврології; патологічної фізіології дихальної системи; технології ліків; у галузі управління та економіки фармації — по 0,67 % (по 1 джерелу, усього 6) (Таблиця 1), що значною мірою відповідає загальним показникам 1885–2013 рр.

Передумовою активізації біобібліографічних розвідок у галузі фармації та органічної хімії наприкінці ХХ ст. стало започаткування у 1995 р. Українською фармацевтичною академією (нині — Національний фармацевтичний університет) галузевої наукової серії «Вчені-фармації» з виданням персонального бібліографічного покажчика, присвяченого ректору вищого навчального закладу, доктору фармацевтичних наук (1977), доктору хімічних наук (1990), професору, члену-кореспонденту НАН України (1997) Валентину Петровичу Черних.

Другу категорію, що визначає напрямки професійної практичної діяльності діячів медичної галузі, представляють наступні тематичні рубрики: хірурги — 13,71 % (27 джерел); фармацевти — 13,2 % (26 джерел); фізіологи — 6,09 % (12 джерел); терапевти — 4,06 % (8 джерел); анатоми, гігієністи, урологи — по 3,55 % (по 7 джерел, усього 21); фармакологи — 3,05 % (6 джерел); офтальмологи та патофізіологи — по 2,54 % (по 5 джерел, усього 10); акушери-гінекологи, кардіологи, онкологи, ортопеди та стоматологи — по 2,03 % (по 4 джерела, усього 20); імунологи, отоларингологи та патологоанатоми — по 1,52 % (по 3 джерела, усього 9); бактеріологи, бальнеологи, інфекціоністи, неврологи, нейрохірурги, нефрологи, психіатри та фтизіатри — по 1,02 % (по 2 джерела, усього 16); андрологи, венерологи, гастроентерологи, кріобіологи, кріомедики, нейрофізіологи, паразитологи, педіатри, пульмонологи та фітотера-

Таблиця 1. Співвідношення кількості бібліографічних покажчиків 1885–1989 рр. та 1990–2013 рр. за галузями наукових медичних знань

Галузь знань	Кількість покажчиків 1885–1989 рр. у відсотках			Кількість покажчиків 1990–2013 рр. у відсотках		
	по відношенню до загальної кількості видань за 1885–2013 роки	по відношенню до загальної кількості видань за визначений період	одиниць	по відношенню до загальної кількості видань за 1885–2013 роки	по відношенню до загальної кількості видань за визначений період	одиниць
Вчені у галузі фармації та органічної хімії	—	—	—	10,15%	13,33%	20
Вчені у галузі профілактичної медицини	—	—	—	1,02%	1,33%	2
Вчені у галузі фармакології	—	—	—	1,02%	1,33%	2
Вчені у галузі фізіології	3,55%	15,2%	7	4,57%	6%	9
Вчені-гігієністи	0,51%	2,2%	1	2,03%	2,67%	4
Галузі, до яких відноситься по одному виданню	1,02%	4,35%	2	3,05%	4%	6

певти — по 0,51 % (по 1 джерелу, усього 10). У межах другої категорії також виокремлено дві узагальнюючі тематичні рубрики: лікарі — 23,86 % (47 джерел) та медики — 8,63 % (17 джерел).

Видання 1885–1989 рр., у свою чергу, представлені тематичними рубриками: хірурги — 13,04 % (6 джерел); фізіологи, терапевти, анатоми, офтальмологи, патофізіологи — по 8,7 % (по 4 джерела, усього 20); кардіологи — 4,35 % (2 джерела); гігієністи, акушери-гінекологи, онкологи, імунологи, отоларингологи, патологоанатоми, психіатри та нейрофізіологи — по 2,17 % (по 1 джерелу, усього 8). На долю узагальнюючих рубрик припадає ще майже третина проаналізованих видань: лікарі — 19,57 % (9 джерел) та медики — 8,7 % (4 джерела).

За період 1990–2013 рр. персональні бібліографічні показники поділяються на рубрики: фармацевти — 17,33 % (26 джерел); хірурги — 14 % (21 джерело); фізіологи — 5,33 % (8 джерел); урологи — 4,67 % (7 джерел); гігієністи та фармакологи — по 4 % (по 6 джерел, усього 12); ортопеди та стоматологи — по 2,67 % (по 4 джерела, усього 8); терапевти, анатоми, акушери-гінекологи та онкологи — по 2 % (по 3 джерела, усього 12); кардіологи, імунологи, отоларингологи, патологоанатоми, бактеріологи, бальнеологи, інфекціоністи, нейрохірурги, нефрологи та фтизіатри — по 1,33 % (по 2 джерела, усього 20); офтальмологи, патофізіологи, неврологи, психіатри, андрологи, венерологи, гастроентерологи, кріобіологи, кріомедики, паразитологи, педіатри, пульмонологи та фітотерапевти — 0,67 % (по 1 джерелу, усього 13). Серед узагальнюючих тематичних рубрик: 24,67 % (37 джерел) присвячені лікарям, 8,67 % (13 джерел) — медикам (Таблиця 2).

Як вже було зазначено, починаючи з 90-х років ХХ ст. спостерігається інтенсифікація галузевих бібліографічних досліджень, що висвітлюють здобутки і досягнення вітчизняних фармацевтів і фармакологів. У той же час традиційно зберігається інтерес до життя та діяльності провідних лікарів-хірургів, імена яких широко відомі не лише в Україні, а й поза її межами, оскільки вони зробили значний внесок у розвиток і становлення світової хірургії і одержали визнання міжнародної медичної спільноти. Найяскравіше це ілюструють персональні бібліографічні видання, присвячені видатному хірургу, медику-патологу, педагогу, просвітителю-демократу, громадському діячу, основоположнику військово-польової хірургії та хірургічної анатомії, професору і керівнику Інституту практичної анатомії Петербурзької медико-хірургічної академії, діячу народної освіти в Російській імперії, у тому числі й на українських землях, одному з реформаторів системи освіти Миколі Івановичу Пирогову.

Таблиця 2. Співвідношення кількості бібліографічних покажчиків 1885–1989 рр. та 1990–2013 рр. за напрямками практичної діяльності

Напрямки практичної діяльності	Кількість покажчиків 1885–1989 рр. у відсотках			Кількість покажчиків 1990–2013 рр. у відсотках	Кількість випинів	
	по відношенню до загальної кількості видань за 1885–2013 роки	по відношенню до загальної кількості видань за визначений період	Кількість покажчиків 1885–1989 рр. у відсотках			Кількість покажчиків 1990–2013 рр. у відсотках
Хірурги	3,05%	13,04%	6	10,66%	21	
Фармакологи	—	—	—	4%	6	
Фармацевти	—	—	—	17,33%	26	
Фізіологи	2,03%	8,7%	4	4,06%	8	
Спеціалізації, репрезентовані сімома покажчиками	4,57%	19,6%	9	9,64%	19	
Спеціалізації, репрезентовані п'ятьма покажчиками	4,06%	17,4%	8	1,02%	2	
Спеціалізації, репрезентовані чотирма покажчиками	2,03%	8,7%	4	8,12%	16	
Спеціалізації, репрезентовані трьома покажчиками	1,52%	6,52%	3	3,05%	6	
Спеціалізації, репрезентовані двома покажчиками	0,51%	2,17%	1	6,6%	13	
Спеціалізації, репрезентовані одним покажчиком	0,51%	2,17%	1	5,08%	10	

У межах третьої категорії персональні покажчики класифікуються відповідно до наукового ступеня діяча: переважна більшість видань присвячена докторам медичних наук — 50,25 % (99 джерел), у той час як докторам медицини — 11,68 % (23 джерела), докторам фармацевтичних наук — 8,63 % (17 джерел) і докторам біологічних наук — лише 5,08 % (10 джерел).

Покажчики 1885–1989 рр., у свою чергу, відображають головним чином досягнення докторів медицини — 36,96 % (17 джерел), докторів медичних наук — 26,09 % (12 джерел) та докторів біологічних наук — 13,04 % (6 джерел).

Персональні видання 1990–2013 рр. висвітлюють здебільшого діяльність докторів медичних наук — 58 % (87 джерел), докторів фармацевтичних наук — 11,33 % (17 джерел), докторів медицини — 4 % (6 джерел) та докторів біологічних наук — 2,67 % (4 джерела) (Таблиця 3).

Виходячи з вищезазначеного, у період 1990–2013 рр. спостерігається зростання кількості біобібліографічних досліджень, присвячених докторам медичних наук, по відношенню до досліджень життя і діяльності докторів медицини. Головним чином це обумовлено запровадженням у 1934 р. у СРСР, зокрема й в УРСР, вченого (з 1992 р. — наукового) ступеня доктора наук, що присуджується особам, які мають вищу освіту, глибокі фахові знання, значні досягнення в певній галузі науки та захистили відповідну дисертацію [10], і відповідною зміною формулювання вищого вченого ступеня у галузі медичних наук «доктор медицини» на «доктор медичних наук» з фактичним збереженням його змістового наповнення. Зокрема, пункт 10 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, визначає, що науковий ступінь доктора медичних наук може бути присуджений здобувачу, який має науковий ступінь кандидата наук у медичній галузі, докторська дисертація якого містить наукові положення на науково обґрунтовані результати у відповідній галузі науки, що розв'язують важливу наукову або науково-прикладну проблему і щодо яких здобувач є суб'єктом авторського права [7].

Четверта категорія проаналізованих документів виокремлює покажчики відповідно до почесного звання видатного представника медичної науки та галузі охорони здоров'я, результати діяльності якого репрезентовано: майже десята частина висвітлює здобутки академіків АМН (НАМН) УРСР (України) — 9,64 % (19 джерел), у той час як академіків АМН СРСР — 7,11 % (14 джерел), членів-кореспондентів АМН України — 5,08 % (10 джерел), заслужених лікарів України та членів-кореспондентів АМН СРСР — по 1,02 %

Таблиця 3. Співвідношення кількості бібліографічних покажчиків 1885–1989 рр. та 1990–2013 рр. залежно від наукового ступеня діяча галузі медицини

Науковий ступінь	Кількість покажчиків 1885–1989 рр. у відсотках			Кількість покажчиків 1990–2013 рр. у відсотках		
	по відношенню до загальної кількості видань за 1885–2013 рр.	по відношенню до загальної кількості видань за визначений період	одиниць	по відношенню до загальної кількості видань за 1885–2013 рр.	по відношенню до загальної кількості видань за визначений період	одиниць
Доктори біологічних наук	3,05%	13,04%	6	2,03%	2,67%	4
Доктори медицини	8,63%	36,96%	17	3,05%	4%	6
Доктори медичних наук	6,09%	26,09%	12	44,16%	58%	87
Доктори фармацевтичних наук	—	—	—	8,63%	11,33%	17

(по 2 джерела, усього 4), члену-кореспонденту РАМН — 0,51 % (1 джерело).

Зокрема, видання 1885–1989 рр. присвячені здебільшого академікам АМН СРСР — 28,26 % (13 джерел), у той час як на долю академіків АМН УРСР припадає лише 8,7 % (4 джерела).

Серед персональних бібліографічних показників 1990–2013 рр. здобутки академіків АМН (НАМН) УРСР (України) репрезентують 10 % (15 джерел), членів-кореспондентів АМН України — 6,67 % (10 джерел), заслужених лікарів та членів-кореспондентів АМН СРСР — по 1,33 % (по 2 джерела, усього 4), академіків АМН СРСР та членів-кореспондентів РАМН — по 0,67 % (по 1 джерелу, усього 2) (Таблиця 4).

Цілком закономірно, що наприкінці ХХ ст., зі становленням і розвитком незалежної України, активізувалися біобібліографічні дослідження про академіків та членів-кореспондентів АМН УРСР, а згодом і НАМН України. Інтерес до представників медичної академічної спільноти обумовлений неординарністю цих осіб, здатних збагатити медичну науку новими досягненнями і відкриттями шляхом здійснення наукових досліджень і сприяння подальшому практичному впровадженню їх результатів, а також проведенням роботи, спрямованої на підготовку і підвищення кваліфікації наукових кадрів, і які особистим прикладом сприяють підвищенню авторитету НАМН України та престижу наукової діяльності в цілому. Адже відповідно до 5 пункту Статуту НАМН України, затвердженого Загальними зборами НАМН України 05 квітня 2016 р. та зареєстрованого наказом Міністерства юстиції України від 27 липня 2016 р. № 2333/5, дійсними членами (академіками) НАМН України обираються члени-кореспонденти НАМН та НАН України, які створили визнані вітчизняною та світовою науковою спільнотою наукові школи, запропонували підхід до розв'язання наукових проблем, що мають велике теоретичне чи практичне значення, проводять активну науково-громадську діяльність. У свою чергу, членами-кореспондентами НАМН України обираються доктори наук, які мають визнаний вітчизняною та світовою науковою спільнотою науковий доробок, розв'язали наукову проблему, що має вагоме теоретичне чи практичне значення, проводять активну наукову і громадську діяльність [8].

Проаналізовані видання за період 1885–2013 рр. присвячені професійним здобуткам і науковим досягненням 156 видатних представників медичної сфери діяльності. Зокрема, 5 джерел присвячено М. І. Пирогову. Менша частка видань присвячена вченому-патолофізіологу, громадському і державному діячу, професору, доктору ме-

Таблиця 4. Співвідношення кількості бібліографічних покажчиків 1885–1989 рр. та 1990–2013 рр. залежно від почесного звання представника медичної сфери діяльності

Почесне звання	Кількість покажчиків 1885–1989 рр.			Кількість покажчиків 1990–2013 рр.		
	у відсотках		одиниць	у відсотках		одиниць
	по відношенню до загальної кількості видань за 1885–2013 роки	по відношенню до загальної кількості видань за визначений період		по відношенню до загальної кількості видань за 1885–2013 роки	по відношенню до загальної кількості видань за визначений період	
Академіки АМН (НАМН) УРСР (України)	2,03%	8,7%	4	7,61%	10%	15
Академіки АМН СРСР	6,6%	28,26%	13	0,51%	0,67%	1
Заслужені лікарі України	—	—	—	1,02%	1,33%	2
Члени-кореспонденти АМН СРСР	—	—	—	1,02%	1,33%	2
Члени-кореспонденти АМН України	—	—	—	5,08%	6,67%	10
Члени-кореспонденти РАМН	—	—	—	0,51%	0,67%	1

дицини (1909), академіку ВУАН (1929), АН СРСР (1932), АМН СРСР (1944) і президенту АН УРСР (1930–1946), віце-президенту АН СРСР (1942) Олександрю Олександровичу Богомольцю та біохіміку, доктору біологічних наук, президенту АН УРСР, професору, академіку ВУАН (1929), АН СРСР (1942), АМН СРСР (1944) Олександрю Володимировичу Палладіну — по 4 джерела.

По 3 покажчика присвячено : епідеміологу, мікробіологу, доктору медицини (1908), професору, академіку ВУАН (1922), президенту ВУАН (1928–1929), академіку АН СРСР (1929) Данилу Кириловичу Заболотному; вченому у галузі медичної інформатики, доктору медичних наук (1973), професору, заслуженому діячу науки і техніки України Озару Петровичу Мінцеру; доктору фармацевтичних наук (1984), професору, заслуженому винахіднику СРСР, заслуженому діячу науки і техніки України Олександрю Івановичу Тихонову; вченому-офтальмологу, доктору медицини (1908), професору, академіку АН УРСР (1939), АМН СРСР (1944) Володимирю Петровичу Філатову; вченому у галузі фармації та органічної хімії В. П. Черних.

Зазначені бібліографічні розвідки були підготовлені переважно в межах започаткованих у другій половині ХХ ст. біобібліографічних серій, присвячених діяльності провідних вітчизняних учених. Зокрема, відповідно до постанови Президії АН УРСР від 1956 р. про видання серії «Вчені Української РСР» і завдяки старанням фахівців ДПБ УРСР (нині НБУВ) світ побачили персональні бібліографічні покажчики О. О. Богомольця, О. В. Палладіна, Д. К. Заболотного. У межах заснованої у 1968 р. видавництвом «Наукова думка» іншої загальнонаукової серії «Біобібліографія вчених Української РСР» (від 1992 р. — «Біобібліографія вчених України»), однієї з найдавніших і найчисленніших загальнонаукових книжкових серій, що висвітлює внесок учених НАН України у розвиток вітчизняної і світової науки [14, с. 20–21], було опубліковано біобібліографічні матеріали про О. О. Богомольця.

Серед проаналізованих видань 21 джерело (21,32 %) репрезентують здобутки осіб, яким присвячено по 2 покажчика в межах визначеного хронологічного періоду. Решта 127 джерел (64,47 %) становлять видання, що висвітлюють досягнення осіб, яким присвячено по 1 персональному бібліографічному покажчику.

У свою чергу, в межах 1885–1989 рр. доля персональних бібліографічних покажчиків осіб, яким присвячено по 4 видання, становить 17,39 % (8 джерел); по 3 та 2 видання — по 13,04 % (по 2 та 3 джерела, відповідно, усього 12). Переважна більшість покажчиків висвітлюють наукові досягнення діячів медичної галузі, яким присвячено по 1 виданню — 56,52 % (26 джерел).

За період 1990–2013 рр. частка видань про осіб, професійні здобутки яких знайшли відображення у 3 показниках, становить лише 8 % (12 джерел) від загальної кількості проаналізованих джерел у визначених хронологічних межах; у той час як доля видань, що репрезентують досягнення осіб, яким присвячено по 2 показника, зросла до 18,67 % (28 джерел).

Таким чином, незважаючи на якісні зміни в складі документного масиву, результати хронологічно-статистичного зіставлення констатують збереження кількісних показників видань, присвячених особам, результати професійної діяльності яких є об'єктом кількох окремих наукових бібліографічних досліджень, в межах четвертої частини від загальної кількості проаналізованих документів. У той же час кількість джерел, що репрезентують здобутки осіб, яким присвячено по 1 показнику, на кінець ХХ – початок ХХІ ст. зросла до 73,33 % (110 джерел).

Узагальнюючи вищевикладене, можна констатувати, що найбільша кількість біобібліографічних показників діячів медичної галузі серед представлених у БД «Джерела» присвячена висвітленню досягнень вітчизняної медицини у галузях фармації, органічної хімії та фізіології, що головним чином пов'язано із започаткуванням у 90-х роках ХХ ст. відповідної вузькоспеціалізованої галузевої наукової серії. Серед представлених напрямків професійної практичної діяльності фармацевти та фізіологи також займають одні з провідних позицій, проте з незначною перевагою лідером в цій категорії є хірурги, адже імена їх найвидатніших представників широко відомі не лише вітчизняній медичній спільноті, а й одержали міжнародне визнання.

Окрім того, переважна більшість з розглянутих видань присвячена докторам медичних наук, які досягнули науково обґрунтованих результатів і сприяли розв'язанню важливих наукових або науково-прикладних проблем медичної галузі науки. Майже десята частина біобібліографічних показників висвітлює здобутки академіків НАМН України, які зробили вагомий внесок у розвиток медичної науки, у тому числі в частині підготовки наукових кадрів відповідної кваліфікації.

Проаналізовані персональні бібліографічні показники 1885–2013 рр., представлені в базі даних «Джерела української біографістики» науково-інформаційного проекту «Український національний біографічний архів», висвітлюють професійні здобутки і наукові досягнення понад півтори сотні знаних представників вітчизняної медицини, документовані відомості про яких можуть стати основою для подальших досліджень у царині історії медичної науки.

1. *Любовець Н. І.* Мемуарний потенціал ресурсів бібліотечного краєзнавства [Текст] / Н. І. Любовець // Укр. біографістика : зб. наук. пр. – Київ, 2015. – Вип. 12. – С. 359–376.
2. *Ляшко С. М.* Джерельна база біографічних досліджень: загальне і особливе [Текст] / С. М. Ляшко // Укр. біографістика : зб. наук. пр. – Київ, 2011. – Вип. 8. – С. 27–50.
3. *Ляшко С. М.* Українські біографічні довідкові видання XIX–XX століття: історичні та теоретико-методичні засади [Текст] / С. М. Ляшко. – Запоріжжя : Дике Поле, 2010. – 288 с.
4. *Муріна С. В.* Енциклопедичні видання як джерело формування Українського національного біографічного архіву (на прикладі Радянської енциклопедії історії України та Енциклопедії історії України) [Текст] / С. В. Муріна // Укр. біографістика : зб. наук. пр. – Київ, 2015. – Вип. 12. – С. 392–405.
5. *Наукові роботи Т. Г. Яновського.* – [Б. м. і р.]. — С. IX–XIV. – Вирізка.
6. *Попик В. І.* Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку : монографія [Текст] / В. І. Попик ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2013. – 520 с.
7. *Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів* [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 // Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України] / Прогр.-техн. підтримка. – Упр. Комп'ютеризов. систем. – Електрон. текс. дані. – [Київ], 1994–2016. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-p/card6#Public>. – Назва з титул. екрана. – Опис засн. на версії, датов.: 06.09.2016.
8. *Статут Національної академії медичних наук України* [Електронний ресурс]. – Затв. Загальн. зборами Нац. акад. мед. наук України 05 квіт. 2016 р. ; зареєстр. М-вом юстиції України 27 лип. 2016 р., наказ № 2333/5. – Електрон. дані. – [Київ], 2016. – Режим доступу : <http://www.amnu.gov.ua/content/11/statutn/documenti/1/1/>. – Назва з титул. екрана. – ДК 0202013.
9. *Український національний біографічний архів* [Електронний ресурс] : науково-інформаційний проект Інституту біографічних досліджень НБУВ / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Електрон. дані. – [Київ], 2016. – Режим доступу : <http://biography.nbuv.gov.ua/>. – Назва з титул. екрана.
10. *Усенко І. Б.* Доктор наук [Текст] [Текст] / І. Б. Усенко // Енцикл. сучасної України. – Київ, 2008. – Т. 8. – С. 202.

11. Філіппова Н. П. Біобібліографічні покажчики діячів медичної галузі 1885–1989 років у структурі бази даних «Джерела української біографістики» «Українського національного біографічного архіву» [Текст] / Н. Філіппова // Матеріали ІХ Міжнар. наук.-практич. конф. «Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології ХХІ століття». – Одеса, 2016. – С. 140–143.
12. Яценко О. М. Персональна бібліографія, біобібліографія: термінологічний аналіз [Текст] / О. М. Яценко // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 5. – С. 24–29.
13. Яценко О. М. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856–2013) [Текст] / О. М. Яценко, Н. І. Любовець ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; редкол. В. І. Попик (голова) [та ін.]. – Київ, 2015. – 469 с. – (Сер. «Джерела укр. біографістики» ; вип. 3).
14. Яценко О. М. Українські персональні бібліографічні покажчики: особливості, розвиток та сучасний стан [Текст] / О. М. Яценко // Укр. персональні бібліограф. покажчики (1856–2013). – Київ, 2015. – С. 12–33.

REFERENCES

1. Lyubovets, N. I. (2015). *Memuarnyi potentsial resursiv bibliotечноho kraieznavstva* [Memoir potential of the librarian local history resources]. In *Ukrainska biohrafistyka* [Biographistica Ukrainica]. (Vol. 12, pp. 359–376). Kyiv: VNLU. [in Ukrainian].
2. Lyashko, S. M. (2011). *Dzherelna baza biohrafichnykh doslidzhen: zahalne i osoblyve* [The source database of the biographical researches: general and special features]. In *Ukrainska biohrafistyka* [Biographistica Ukrainica]. (Vol. 8, pp. 27–50). Kyiv: VNLU. [in Ukrainian].
3. Lyashko, S. M. (2010). *Ukrainski biohrafichni dovidkovi vydannia XIX–XX stolittia: istorychni ta teoretyko-metodychni zasady* [Ukrainian biographical reference works of the XIX–XX century: historical, theoretical and methodological foundations]. Zaporizhia: Dyke Pole. [in Ukrainian].
4. Murina, S. V. (2015). *Entsyklopedychni vydannia yak dzherelo formuvannia Ukrainskoho natsionalnoho biohrafichnoho arkhivu (na prykladi Radianskoi entsyklopedii istorii Ukrainy ta Entsyklopedii istorii Ukrainy)* [Encyclopedic editions as a source of formation of the Ukrainian national biographical archive (by the example of the Soviet Encyclopedia of History of Ukraine and the Encyclopedia of

- History of Ukraine)]. In *Ukrainska biohrafistyka* [Biographistica Ukrainica]. (Vol. 12, pp. 392–405). Kyiv: VNLU. [in Ukrainian].
5. *Naukovi roboty T. H. Yanovskoho* [The scientific papers of T. H. Yanovskiy]. (pp. IX–XIV). [in Ukrainian].
  6. Popyk, V. I. (2013). *Resursy dovidkovoï biohrafichnoi informatsii: istorychnyi dosvid formuvannia, suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy rozvytku* [Resources of references biographical information, historical experience of formation, current status, problems and prospects]. Kyiv: VNLU. [in Ukrainian].
  7. Pro zatverdzhennia Poriadku prysudzhennia naukovykh stupe-niv [On approval of awarding degrees]. Kabinet Ministriv Ukrainy [Cabinet of Ministers of Ukraine]. Access mode: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-п/card6#Public>. [in Ukrainian].
  8. Statut Natsionalnoi akademii medychnykh nauk Ukrainy [Statute of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine]. Access mode: <http://www.amnu.gov.ua/content/11/statutn/documenti/1/1>. [in Ukrainian].
  9. *Ukrainskyi natsionalnyi biohrafichnyi arkhiv* [Ukrainian national biographical archive]. *Instytut biohrafichnykh doslidzhen NBUV* [Institute of biographical research of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine]. Access mode: <http://biography.nbu.gov.ua>. [in Ukrainian].
  10. Usenko, I. B. (2008) *Doktor nauk* [Doctor of science]. In *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of modern Ukraine]. (Vol. 8, p. 202). Kyiv. [in Ukrainian].
  11. Filippova, N. P. (2016). *Biobibliohrafichni pokazhchyky diiachiv medychnoi haluzi 1885–1989 rokiv u strukturi bazy danykh “Dzherela ukrainskoi biohrafistyky” “Ukrainskoho natsionalnoho biohrafichnoho arkhivu”* [The healthcare industry figures’ biobibliographies of 1885–1989 in the structure of the “Ukrainian biographical sources” database of the scientific-information project “Ukrainian national biographical archive”]. In Proceedings of the IX International Science and Practice Conference *Informatsiina osvita ta profesiino-komunikatyvni tekhnolohii XXI stolittia* [Informational education and professional-communicative technologies of XXI century]. Odessa, September 8–9. 2016 (pp. 140–143). Odessa: Simon. [in Ukrainian].
  12. Yatsenko, O. M. (2014). *Personalna bibliohrafiia, biobibliohrafiia: terminolohichniy analiz* [Personal bibliography, biobibliography: terminological analysis]. In *Bibliotechnyi visnyk* [Library Journal]. (Vol. 5, pp. 24–29). [in Ukrainian].

13. Yatsenko, O. M. & Lyubovets, N. I (2015). *Ukrainski personalni bibliohrafichni pokazhchyky (1856–2013)* [Ukrainian personal bibliographies (1856–2013)]. (Vol. 3: Sources of Ukrainian biography science). Kyiv: VNLU. [in Ukrainian].
14. Yatsenko, O. M. (2015) *Ukrainski personalni bibliohrafichni pokazhchyky: osoblyvosti, rozvytok ta suchasnyi stan* [Ukrainian personal bibliographies, features, development and current status]. In *Ukrainski personalni bibliohrafichni pokazhchyky (1856–2013)* [Ukrainian personal bibliographies (1856–2013)]. (Vol. 3: Sources of Ukrainian biography science, pp. 12–33). Kyiv: VNLU. [in Ukrainian].

Значення персональних бібліографічних покажчиків діячів медичної галузі у висвітленні досягнень вітчизняної медицини.

Філіппова Н. П., молодший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень НБУВ (Київ).

Українська біографістика = Biographistica ukrainica. – Київ, 2016. – Вип. 14. – С. 325–344.

У статті розглядаються персональні бібліографічні покажчики діячів вітчизняної медичної галузі, представлені в базі даних «Джерела української біографістики» науково-інформаційного проекту «Український національний біографічний архів». Видання 1885–2013 рр. проаналізовано за галузями наукових медичних знань, за спеціалізаціями професійної практичної діяльності, за науковими ступенями та за почесними званнями видатних представників сфери охорони здоров'я, основні віхи життя та діяльності яких вони репрезентують. Зазначено, що покажчики переважно присвячені найяскравішим представникам медичної галузі, які зробили вагомий внесок у розвиток медичної науки і сприяли розв'язанню важливих наукових або науково-прикладних проблем. Висвітлюючи досягнення вітчизняної медицини, біобібліографічні матеріали засвідчують зростання інтересу до представників медичної сфери і є невід'ємною складовою джерельної бази досліджень історії медичної науки.

Ключові слова: персональні бібліографічні покажчики, біобібліографія, медична галузь, вітчизняна медицина.

The meaning of the personal bibliographies of medical industry figures in highlighting the achievements of national medicine.

Filippova N. P., junior researcher at the Institute of biographical research NBUV (Kyiv).

Ukrainian biographical = Biographistica ukrainica. – Kyiv, 2016. – Vol. 14. – P. 325–344.

The article deals with the personal bibliographies of national medical industry figures, that are presented in the «Ukrainian biographical sources» database of the scientific-information project «Ukrainian national biographical archive». The publications of 1885–2013 are analyzed by the industries of scientific medical knowledge, of professional practical activities specializations, of scientific degrees and of honorary titles for prominent representatives of the health sector, whose major milestones of life and activities are submitted. Generally, the bibliographies are devoted to the healthcare industry's most prominent representatives, who have made outstanding contributions to the development of medical science and collaborate on solving important scientific or applied scientific problems. The bibliography materials highlight the achievements of national medicine, approve the increasing interest to the medical sphere members and are an integral part of the research sources of the medical science history.

Keywords: personal bibliographies, biobibliography, medical industry, national medical industry.

Значение персональных библиографических указателей деятелей медицинской отрасли в освещении достижений отечественной медицины.

Филиппова Н. П., младший научный сотрудник Института биографических исследований НБУВ (Киев).

Українська біографістика = Biographistica ukrainica. – Киев, 2016. – Вып. 14. – С. 325–344.

В статье рассматриваются персональные библиографические указатели деятелей отечественной медицинской отрасли, представленные в базе данных «Источники украинской биографистики» научно-информационного проекта «Украинский национальный библиографический архив». Издания 1885–2013 гг. проанализированы по отраслям научных медицинских знаний, по специализациям профессиональной практической деятельности, по научным степеням и по почетным званиям выдающихся представителей сферы здравоохранения, основные вехи жизни и творчества которых они представляют. Отмечено, что указатели преимущественно посвящены наиболее ярким представителям медицинской отрасли, которые сделали значительный вклад в развитие медицинской науки и способствовали решению важных научных или научно-прикладных

проблем. Освещая достижения отечественной медицины, биобиблиографические материалы свидетельствуют о росте интереса к представителям медицинской сферы и являются неотъемлемой частью базы источников научных исследований истории медицинской науки.

Ключевые слова: персональные библиографические указатели, биобиблиография, медицинская отрасль, отечественная медицина.